

Andrej Mojžita: Návrat

Horami pustými, dolami ľudnatými, cez mestá zbúrané, dediny vypálené, vinie sa cestička. Vinie sa a spája to, čo rozdelené nechce byť. Spája svety, štáty, mestá, dediny a napokon i ľudí. Každý, kto po ceste kráča, zanechá na nej stopy. Tých je tu však teraz viac ako zvyčajne. Nerozoznal by človek večer stopu, ktorú tu ráno zanechal.

V tomto mori ciest sa mihotala krajinou aj tmavá postava, na pohľad rovnaká ako všetky ostatné. Lodička na hlave hrala už všetkými možnými farbami okrem tej, akú mala pôvodne. Vykúkali spod nej dlhé mastné hnedé vlasy, ktoré vodu nevideli už vyše roka, tvár tmavá, špinavá, vypálená slnkom. Veľké modré oči svietili únavou, bolesťou, ale aj nádejou a očakávaním, ústa len tak ovisali v nemom výraze, otrhaný vojenský svetlohnedý kabát na ňom visel ani na vešiaku, otrhané gaty k uniforme mali viac záplat ako pôvodnej látky a jediné čo ako tak držalo na vojakovi po kope, boli čierne ošúchané čížmy, ktoré šliapali ďalšie stopy do ďalšej krajiny. Predsa len boli však tieto stopy iné ako ostatné. Neboli tu prvý, druhý, ani stý raz, vkročili sem po milióny krát a predsa inak ako všetky kroky doteraz. Boli prvé po vyše 7 rokoch v cudzine. Také silné boli tie kroky, taká veľká bola radosť jeho srdca, že na zem prestali dopadať len jeho čížmy, ale celé telo sa zrútilo na rodnú zem. V tom zvlhli jeho oči a cez myseľ letmo sa mihotali spomienky. Matka, otec, brat, škola, domov, vojna... Na zem padli slzy, srdce si vydýchlo. Vojak natiahol ruky a bozkal svoju zem, tak drahú pre neho, drahšiu ako kedykoľvek predtým. Pomaly dvíha hlavu a hľadá do diaľky. Belie sa obzor, kľukatí sa cesta radom polí a na jej konci, v úpäti mohutných hôr, vidieť prvé domčeky jeho rodnej dediny. Koľkokrát o tomto obraze sníval v tmavých zákopoch, koľkokrát dúfal, že sa sem ešte vráti a toľkokrát strácal túto nádej v odrazoch zatláčaných očí mŕtvych kamarátov. Neveril, že sa mu to všetko znova len nesníva, neveril, že vybojoval pokoj tomuto miestu, že sa môže konečne vrátiť po všetkých tých krvavých rokoch, že je tu – doma. S radosťou zrazu skáče zo zeme a aj napriek tomu, že má už v nohách tisíce kilometrov, beží ako zmyslov zbavený krížom cez pole rovno k rodnej chalupe.

Dobehne k dverám a tu ho zmrazí, na túto chvíľu predsa čakal tak dlho, nemôže tomu uveriť. Preglgne slinu, upraví vlasy, opráša kabát a napravi si lodičku. Veď tí ho už dávno museli oplakať, veď je to už 7 rokov, čo musel ako dôstojník slovenskej armády s protifašistickými názormi ujsť do Anglicka. Jeho otec asi ani nevie, že sa tam dobrovoľne prihlásil do československého zahraničného odboja, aby bojoval za svoju vlasť na strane spojencov. Osud to asi tak chcel, keď ho neskôr zavial do Sovietskeho zväzu, kde stál pri vzniku prvého československého samostatného práporu. Už sa teší, ako sa hrdo pochwáli svojmu otcovi: „Áno otec, splnil som si svoju povinnosť a skutočne som bránil svoju vlasť i keď ostatní ju hanili. Hrdo som sa prebil cez pol Európy až sem k vám, bez milosti bijúc nepriateľa, len aby som sa dočkal tej krásnej chvíle a mohol prísť do oslobodenej rodnej dediny v mieri.“ Stál a padal s tými, čo sa vzopreli a otvorene bojovali proti fašizmu, bol jedným z tých, ktorých snom bola slobodná vlasť, a bol ten, ktorý by obetoval všetko, len aby mohol zažiť túto chvíľu, ktorú dnes prežíva.

Je čas stisnúť kľučku a vojsť. Srdce bije ako zvon a nejde utíchnuť, ruky sa trasú a ledva kľučku vládzu držať. Dvere sa pomaly so škripotom otvárajú, tep sa zvyšuje. Už sú dokorán, noha je na prahu, „Mama? Tato?“, zaznie do ticha. V chalupe tma, nikto sa neozýva. Vojde teda dnu. V tmavom šere vidieť, že všetko je hore nohami, stôl prevrátený, stoličky porozhadzované, truhlica vysypaná, periny podriapané... Stuhol, hľadá na tú skazu ani na diabla a duša mu stone. Stone takým bôľom, aký si ani z fronty nepamätá. Všetka radosť sa stráca a obrovitánsky nôž sa mu vrýva do duše, plače, celé jeho telo akoby naraz plakalo, znova padá na kolená a prosí Pána Boha o milosť.

Cez slzy nevidí ani nepočuje, len stone a udiera pästami po podlahe, už mu je všetko jedno. Nezbadá ani, že do izbičky vstúpil človek, ktorý pristúpil potichu k nemu a vraví: „Zomreli bez hanby a viny. Vždy stáli na správnej strane, aj keď iným sa kabáty menili, náš otec mal vždy len jeden svoj. Vedeli rodičia, čo je ich povinnosťou, vecou cti. Preto ťa aj do sveta poslali, tušili, čo príde. Ale ja som zostal, vyrástol som a veru nedalo mi večne na peci vylihovať. Šiel som..., i ja k partizánom, veď všetci išli! Nikto netušil, že dôjdu až sem a že i nám sa to stane... Stalo sa... Pre nás žili a pre nás aj umreli skutoční hrdinovia...“ Obzrie sa Jozef pri týchto slovách a hľadá na svojho mladšieho brata, ledva ho spoznáva, veď pred siedmimi rokmi mal len 12. Iskierka radosti i nádeje vkradne sa mu do duše, objíma bráčeka a so smútkom i hrdosťou spomenie si na tváre statočných rodičov.